

venio quam nomen tuum : Ideo, « Confitebor nomini tuo, » Domine, quia bonum est. »

XI. « Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me¹. » Ideo intellexi quia bonum est nomen tuum : nam si hoc possem ante tribulationes agnoscere, forte mihi necessariae non fuissent. Sed adhibita est tribulatio ad admonitionem, admonitio facta est ad tuam laudationem. Non enim intelligerem ubi essem, nisi de infirmitate mea admonitus essem. Ex omnibus ergo tribulationibus eripuisti me. « Et super inimicos meos respexit oculus meus : » super illos Ziphæos respexit oculus meus. Florem quippe illorum transii altitudine cordis, ad te perveni, et inde respexi super illos, et vidi quia omnis caro fœnum, et omnis claritas hominis sicut flos fœni² : sicut quodam loco item dicitur : « Vidi impium superexaltari et elevari sicut » cedros Libani : transii, et ecce non erat³. » Quare, « Non erat? » Quia transisti. Quid est, quia transisti? Quia non sine causa, Sursum cor, audisti, quia non in terra ubi putresceres remansisti, quia levasti animam tuam ad Deum, et transcendisti cedros Libani, et de illa celsitudine attendisti : « Et ecce non erat, et quæstisti » eum, et non est inventus locus ejus⁴. » Jam labor non est ante te; quia intrasti in sanctuarium Dei, et intellexisti in novissima⁵. Sic et hic ita concludit : « Et super inimicos meos respexit oculus meus. » Hoc agite ergo, fratres cum animis vestris, erigite corda vestra, expolite aciem mentis vestræ, discite gratis diligere Deum, discite præsens contemnere sæculum, discite voluntarie sacrificare hostiam laudis; ut transcendentem florem fœni, respiciatis super inimicos vestros.

¹ Psal. lxxxiii, 9. — ² Isaï. xl, 6. — ³ Psal. xxvi, 35. — ⁴ Ibid. 36. — ⁵ Id. lxxxii, 16, 17.

ENARRATIO

IN PSALMUM LIV.

Sermo ad plebem¹.

I. PSALMI hujus titulus est² : « In finem, in hymnis, intellectus ipsi David³. » Qui sit finis commemoramus breviter, quia nostis. « Finis enim Legis Christus est, ad » justitiam omni credenti⁴. » Intentio ergo dirigatur in finem, dirigatur in Christum. Quare finis dicitur? Quoniam quidquid agimus, ad illum referimus; et cum ad eum pervenerimus, ultra quod quæramus non habebimus. Dicitur enim finis qui consumit, dicitur finis qui perficit. Aliter quippe intelligimus cum audimus : Finitus est cibus qui manducabatur; et aliter intelligimus cum audimus : Finita est vestis quæ texebatur : in utroque audimus : Finitum est; sed cibus ut jam non esset, vestis ut perfecta esset. Finis ergo noster perfectio nostra esse debet, perfectio nostra Christus. In illo enim perficimur, quia ipsius capitis membra sumus. Et dictus est finis Legis, quia sine illo nemo perficit Legem. Cum ergo auditis in Psalmis, « In finem : (multi enim Psalmi ita superscripti sunt :) non sit vestra cogitatio in consumptionem, sed in consummationem.

II. « In hymnis : » in laudibus. Sive enim tribulemur et angustemur, sive lætemur et exultemus, ille laudandus

¹ In isto Sermone ad plebem dicit Augustinus de tolerandis malis disputatque contra Donatistas. — ² Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 515-518. — ³ Psal. liv, 1. — ⁴ Rom. x, 4.

est, qui et in tribulationibus erudit, et in lætitia consolatur. Laus enim Dei a corde et ore Christiani recedere non debet, non ut laudet in prosperis, et maledicat in adversis; sed quemadmodum Psalmus ille præscribit, « Benedicam » Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore » meo¹. » Gaudes, agnosce patrem blandientem: tribularis, agnosce patrem emendantem. Sive blandiatur, sive emendet, eum erudit cui parat hæreditatem.

III. Quid est ergo, « Intellectus ipsi David? » Erat quidem David, ut novimus, propheta sanctus, rex Israël, filius Jesse²: sed quia ex ejus semine venit ad salutem nostram secundum carnem Dominus Jesus Christus³, sæpe isto nomine ille figuratur, et David pro Christo in figura ponitur, propter originem carnis ipsius. Nam secundum aliquid filius est David, secundum aliquid Dominus est David; filius David secundum carnem, Dominus David secundum divinitatem. Si enim per ipsum facta sunt omnia⁴, per ipsum et ipse David factus est, ex cujus semine venit ad homines. Proinde cum interrogasset Dominus Judæos, cujus filium Christum esse dicerent; « Res- » ponderunt, David. » Vidit eos remansisse in carne, et amisisse divinitatem; et corrigit eos quæstione proposita: « Quomodo ergo ipse David in Spiritu dicit eum Domi- » num: Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram » meam, quoadusque ponam inimicos tuos sub pedibus » tuis? Si ergo ille in Spiritu Dominum eum dicit, quo- » modo filius ejus est⁵? » Quæstionem proposuit, non filium negavit. Audistis Dominum, dicite quomodo filius sit: audistis filium, dicite quomodo Dominus sit. Hanc quæstionem solvit fides catholica. Quomodo Dominus? « Quia » in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum,

¹ Psal. xxxiii, 1. — ² 1 Reg. xvi, 18. — ³ Rom. 1, 3. — ⁴ Joan. 1, 3. — ⁵ Matth. xxii, 42-45 ex Psal. cix, 1.

» et Deus erat Verbum. » Quomodo filius? « Quia Ver- » bum caro factum est, et habitavit in nobis¹. » Quia ergo David in figura Christus est, Christus autem, ut sæpe commemoravimus Charitatem Vestram, et caput et corpus est, nec nos a Christo alienos dicere debemus, cujus membra sumus, nec nos quasi alterum computare; « Quia » erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum » est, ait Apostolus, ego autem dico in Christo et in Ec- » clesia². » Quia ergo totus Christus caput et corpus est: cum audimus, « Intellectus ipsi David, » intelligamus et nos in David. Intelligant membra Christi, et in membris suis intelligat Christus, et membra Christi intelligant in Christo: quia caput et membra unus Christus. Caput in coelo erat, et dicebat: « Quid me persequeris³? » Nos cum illo in coelo per spem, ipse nobiscum in terra per charitatem. Ergo, « Intellectus ipsi David. » Admoneamur cum audimus, et intelligat Ecclesia: pertinet enim ad nos magna cura intelligendi, in quo malo nunc sumus, et de quo malo ut liberemur, optamus, reminiscens Orationis dominicæ, ubi in fine dicimus: « Libera nos a malo⁴. » Inter multas ergo tribulationes hujus sæculi, plangit aliquid Psalmus iste de intellectu. Ille cum isto non plorat, qui non habet intellectum. Porro autem, charissimi, meminisse debemus ad imaginem Dei nos esse factos, nec alibi quam in ipso intellectu. Nam in multis rebus a bestiis superamur: ubi autem homo ad imaginem Dei factum se novit⁵, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse quam datum est pecoribus. Consideratis vero omnibus rebus quas habet homo, invenit se eo proprie discretum a pecore, quod ipse habeat intellectum. Unde quosdam contemnent in se quod proprium et præcipuum a Condi-

¹ Joan. 1, 1 et 14. — ² Gen. ii, 24, et Ephes. v, 31, 32. — ³ Act. ix, 4. — ⁴ Matth. vi, 13. — ⁵ Gen. 1, 26.

tore acceperunt; increpat ipse Conditor dicens: « Nolite » fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus¹. » Et alio loco dicit: « Homo in honore positus. » In quo honore, nisi quia factus ad imaginem Dei? Ergo, « In » honore positus non intellexit, ait, comparatus est juvenis mentis insensatis, et similis factus est illis². » Agnoscamus ergo honorem nostrum, et intelligamus. Si intelligimus, videmus non esse istam regionem gaudendi, sed gemendi; non jam exultandi, sed adhuc plangendi. Sed etsi exultatio quædam habitat in cordibus nostris, nondum est in re, sed in spe. Ex promisso lætamur, quia scimus non nos fallere promittentem. Verum quod attinet ad præsens tempus, in quo malo, in quibus angustiis simus audite; et si viam istam tenetis, quod auditis in vobis agnoscite. Quisquis enim nondum tenet iter pietatis, miratur quia talia gemunt membra David, non enim videt in se ista. Quandiu et in se ista non videt, nondum est ibi: non sentit quod corpus sentit; quia præter corpus est: incorporetur, et sentiet. Dicat ergo et audiamus, audiamus et dicamus:

IV. « Exaudi, Deus, deprecationem meam, et ne despereris precem meam: intende mihi, et exaudi me³. » Satagentis, solliciti, in tribulatione positi, verba sunt ista. Orat multa patiens, de malo liberari desiderans: superest ut audiamus in quo malo sit; et cum dicere cœperit, agnoscamus ibi nos esse, ut communicata tribulatione, jungamus orationem. « Contristatus sum in » exercitatione mea, et conturbatus sum. » Ubi contristatus, ubi conturbatus? « In exercitatione mea, » inquit. Homines malos quos patitur, commemoraturus est, eandemque passionem malorum hominum exercitationem suam dixit. Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo,

¹ Psal. xxxi, 9. — ² Id. xlviii, 21. — ³ Id. liv, 2, 3.

et nihil boni de illis agere Deum. Omnis malus aut ideo vivit ut corrigatur, aut ideo vivit ut per illum bonus exerceatur. Utinam ergo qui nos modo exercent, convertantur, et nobiscum exerceantur: tamen quandiu ita sunt ut exerceant, non eos oderimus: quia in eo quod malus est quis eorum, utrum usque in finem perseveraturus sit, ignoramus; et plerumque cum tibi videris odisse inimicum, fratrem odisti, et nescis. Diabolus et angeli ejus in Scripturis sanctis manifestati sunt nobis, quod ad ignem æternum sint destinati. Ipsorum tantum desperanda est correctio: contra quos habemus occultam luctam, ad quam luctam nos armat Apostolus, dicens: « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, id est, adversus » homines quos videtis, sed adversus principes et potestates » et rectores mundi, tenebrarum harum¹. » Ne forte cum dixisset, « mundi, » intelligeres dæmones esse rectores cœli et terræ: « mundi » dixit, « tenebrarum harum, » « mundi » dixit, amatorum mundi, « mundi » dixit, impiorum et iniquorum; « mundi » dixit, de quo dicit Evangelium, « Et mundus eum » non cognovit². » Si enim mundus non cognovit lucem, quia lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt, et ipsæ tenebræ quæ non comprehenderunt lucem præsentem, mundi nomine appellantur; harum tenebrarum sunt illi rectores. De ipsis ergo rectoribus habemus determinatam Scripturarum sententiam, quod omnino inde reditus alicujus eorum sperandus non est. At vero de ipsis tenebris quarum illi rectores sunt, non sumus certi, ne forte qui erant tenebræ, fiant lux. Fidelibus quippe jam factis dicit Apostolus: « Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino³: tenebræ in vobis, » lux in Domino. » Ergo, fratres, omnes mali, cum mali

¹ Ephes. vi, 12. — ² Joan. i, 10. — ³ Ephes. v, 8.

sunt, exercent bonos. Ecce enim breviter audite, et intelligite. Si bonus es, inimicum non habebis nisi malum. Porro tibi ea regula bonitatis præfixa est, ut imiteris bonitatem « Patris tui, qui facit solem suum oriri super » bonos et malos, et pluit super justos et injustos¹. » Neque enim tu habes inimicum, et Deus non habet. Tu quidem eum habes inimicum qui tecum creatus est; ille vero eum quem creavit. Inimicos ergo Dei malos et iniquos sæpe in Scripturis legimus; et parcit eis ille qui non habet quod illi imputet inimicus, cui omnis inimicus ingratus est; ab illo enim habet quidquid boni habet. Ab ipso enim habet misericordiam, quidquid est etiam unde tribulatur. Ad hoc enim tribulatur, ne superbiat; ad hoc tribulatur, ut humilis agnoscat excelsum. Tu ergo inimico tuo, quem intolerabiliter pateris, quid præstitisti? Si ille eum habet inimicum qui ei tanta præstitit, « Et facit solem suum » oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos: » tu qui nec solem potes oriri facere, nec super terras pluere, aliquid unum servare inimico non potes, ut sit tibi pax in terra homini bonæ voluntatis²? Ergo quoniam hæc tibi dilectionis regula figitur, « Ut imitans » Patrem diligas inimicum: Diligite, enim inquit, inimicos vestros³: » in hoc præcepto quomodo exerceris, si nullum inimicum pateris? Vides ergo prodesse tibi aliquid: et quod Deus parcit malis, prosit tibi ad habendam misericordiam; quia et tu forte si bonus es, ex malo factus es bonus; et si Deus non parceret malis, nec tu qui gratias ageres, appareres. Parcat ergo aliis qui pepercit et tibi. Non enim cum transieris, intercludenda est via pietatis.

V. Unde ergo iste orat positus inter malos, quorum inimicitias exercebatur? quid ait? « Contristatus sum in » exercitatione mea, et conturbatus sum. » Cum extendit

¹ Matth. v, 45. — ² Luc. ii, 14. — ³ Id. vi, 27 et 35.

dilectionem, ut diligat inimicos, affectus est tædio, multorum inimicitias, multorum rabie circumlatratus, et quadam humana infirmitate succubuit. Vidit se jam incipere penetrari mala persuasione diabolica, ut odium inducat adversum inimicos: reluctans odio ut perficeret ipsam dilectionem, in ipsa pugna et lucta turbatus est. Ejus enim vox est et in alio Psalmo, « Turbatus est præ » ira oculus meus. » Et quid ibi sequitur? « Inveteravi » in omnibus inimicis meis¹. » Veluti in tempestate et fluctibus mergi cœperat, sicut Petrus²? Ille enim calcat fluctus hujus sæculi, qui diligit inimicos. Christus in mari ambulabat intrepidus, cujus omnino de corde offerri non poterat inimici dilectio: qui pendens in cruce dicebat: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt³. » Et Petrus voluit ambulare. Ille tanquam caput, Petrus tanquam corpus: « Quia super hanc petram, inquit, » ædificabo Ecclesiam meam. » Jussus est ambulare, et ambulabat gratia jubentis, non viribus suis. Sed cum videret ventum validum, timuit; et mergi jam cœperat, conturbatus in exercitatione sua. A quo vento valido? » A voce inimici, et a tribulatione peccatoris⁴. » Ergo quomodo ille clamavit in fluctibus: « Domine, perece, » salva me⁵: » talis et hujus vox præcessit, « Exaudi; » Deus, deprecationem meam, et ne despexeris precem » meam: intende mihi, et exaudi me⁶. » Quare? quid enim pateris? quid gemis? « Contristatus sum in exercitatione » mea. » Exerceri me quidem inter malos posuisti, sed nimis exurrexerunt supra vires meas: tranquilla perturbatum, manum extende mergenti. « Contristatus sum in » exercitatione mea, et conturbatus sum a voce inimici, » et a tribulatione peccatoris, quoniam declinaverunt in

¹ Psal. vi, 8. — ² Matth. xiv, 30. — ³ Luc. xxiii, 34. — ⁴ Psal. liv, 4. — ⁵ Matth. xiv, 30. — ⁶ Psal. liv, 2, 3.

» me iniquitatem, et in ira adumbrabant me¹. » Audistis fluctus et ventos : tanquam humiliato insultabant, et ille orabat : undique illi strepitu insultationis sæviebant; at ille intus invocabat quem non videbant.

VI. Cum aliquid tale patitur Christianus, non debet facile velut odio ire in eum a quo patitur, et velle ventum vincere; sed convertere se ad orationem, ne amittat dilectionem. Neque enim timendum est, ne aliquid faciat homo inimicus. Quid enim facturus est? Multa mala dicturus, opprobria jaculaturus, in conviciis sæviturus : sed quid tibi? « Gaudete, inquit, et exultate, quoniam merces vestra magna est in cœlis². » Ille in terra geminat convicia, tu in cœlo luera. Sed sæviat amplius, possit et aliquid amplius : quid te securius, cui dictum est : « Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere³? » Quid est ergo timendum quando pateris inimicum? Ne conturbetur tibi dilectio, qua diligis inimicum. Etenim inimicus ille homo, caro et sanguis, quod videt in te, appetit. Alius autem inimicus occultus, rector harum tenebrarum⁴, quas tu pateris in carne et sanguine, alterum occultum tuum petit, thesauros tuos interiores deprædari et vastare molitur. Duos ergo inimicos constitue tibi ante oculos, unum apertum, et alterum occultum : apertum, hominem; occultum, diabolum. Homo ille hoc est quod tu secundum naturam humanam, secundum fidem autem et dilectionem nondum quod tu, sed poterit esse quod tu. Cum ergo sint duo, unum vide, alterum intellige; unum dilige, alterum cave. Namque et inimicus ille quem vides, hoc in te vult humiliare unde vincitur. Verbi gratia, si divitiis tuis vincitur, pauperem te vult facere; si honore tuo vincitur, humilem te vult facere; si viribus tuis vincitur, debilem te vult facere : ea ergo attendit in te vel

¹ Psal. LIV, 4. — ² Matth. V, 12. — ³ Id. X, 28. — ⁴ Ephes. VI, 12.

dejacere vel auferre quibus vincitur. Et ille occultus inimicus illud tibi vult tollere unde vincitur. Homo enim hominem vincis humana felicitate, diabolum autem vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi, et detruncare, aut evertere felicitatem qua vincitur : sic et diabolum hominem vult vincere auferendo unde vincitur. Sed cura in corde servare inimici dilectionem, qua diabolum vincis. Sæviat homo quantum potest, auferat quidquid potest; si diligitur aperte sæviens, victus est occulte sæviens.

VII. At iste conturbatus et contristatus orabat, tanquam turbato præ ira oculo suo. Ira vero fratris si fuerit inveterata, jam odium est. Ira turbat oculum, odium extinguit : ira festuca est, odium trabes est. Aliquando odisti et corripis irascentem : in te est odium, in illo ira quem corripis : merito tibi dicitur : « Ejice primum trabem de oculo tuo, et sic videbis ejicere festucam de oculo fratris tui¹. » Nam ut noveritis quantum intersit inter iram et odium : quotidie homines irascuntur filiis suis, date qui oderint filios suos. Conturbatus iste orabat et contristatus, luctans adversus omnia omnium conviciatorum; non ut aliquem eorum convicium referendo vinceret, sed ne aliquem eorum odisset. Hinc orat, hinc petit. « A voce inimici, et a tribulatione peccatoris : quoniam declinaverunt in me iniquitatem, et in ira adumbrabant me. Cor meum conturbatum est in me². » Hoc est illud alibi dictum : « Turbatus est præ ira oculus meus³. » Et si oculus turbatus est, quid sequitur? « Et metus mortis cecidit super me. » Vita nostra dilectio est : si vita dilectio, mors odium est. Cum cœperit homo timere ne oderit quem diligebat, mortem timet; et acriorem mortem, et interiorem mortem, qua occiditur anima, non

¹ Matth. VII, 5. — ² Psal. LIV, 4, 5. — ³ Id. VI, 8.

corpus. Attendebas hominem sævientem in te : quid erat facturus contra quem tibi securitatem tuus Dominus dederat, dicens : « Nolite timere eos qui corpus occidunt¹. » Ille sæviendo corpus occidit, tu odio habendo animam occidisti ; et ille corpus alienum, tu animam tuam. « Metus » ergo mortis cecidit super me. »

VIII. « Timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ. Et dixi². » Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc. Si delectio lumen est, odium tenebræ³. Et quid sibi ait in illa infirmitate positus, et in illa exercitatione turbatus ? « Quis dabit mihi pennas sicut » columbæ, et volabo, et requiescam⁴ ? » Aut mortem optabat, aut solitudinem desiderabat. Quandiu, inquit, id mecum agitur, id mihi præcipitur ut inimicos diligam, convicia istorum crebrescentia et adumbrantia me, commovent oculum meum, perturbant lumen meum, appetunt cor meum, interficiunt animam meam. Vellem ut abirem, sed infirmus sum, ne manendo augeam peccata peccatis : aut certe separarer paululum a genere humano, ne patiatur vulnus meum crebras plagas, ut sanatum exercitationi reddatur. Fit hoc, fratres, et surgit plerumque in animo servi Dei desiderium solitudinis, non ob aliud nisi propter turbam tribulationum et scandalorum, et dicit : « Quis mihi dabit pennas ? » Videt se sine pennis, an potius ligatis pennis ? Si desunt, dentur ; si ligatæ sunt, solvantur : quia etiam qui solvit pennas avi, aut dat aut reddit illi pennas suas. Non enim habebat eas tanquam suas, quibus volare non poterat. Ligatæ pennæ onus faciunt. « Quis, inquit, dabit mihi pennas sicut columbæ, » et volabo, et requiescam ? » Requiescet, ubi ? Duos dixi sensus hic esse : aut sicut ait Apostolus : « Dissolvi et esse

¹ Matth. x, 28. — ² Psal. LIV, 6, 7. — ³ I Joan. II, 9-11. — ⁴ Psal. LIV, 7.

» cum Christo, multo enim magis optimum¹. » Etenim et ipse quamvis fortis, quamvis magnus, quamvis corde robustissimus ; quamvis in Christo miles invictus, in exercitatione sua, quantum legimus, conturbatus est, et ait : « De cætero nemo mihi molestus sit². » Tanquam diceret de illo Psalmo : « Tædium detinuit me a peccatoribus de- » relinquentibus legem tuam³. » Conatur ergo homo plerumque corrigere homines distortos, pravos, pertinentes quidem ad curam suam, sed in quibus deficiat omnis humana industria et vigilantia : corrigere non potest, pati necesse est. Et qui corrigi non potest, tuus est, aut consortio generis humani, aut plerumque ecclesiastica communione, intus est, quid facies ? quo ibis ? quo te separabis, ut ista non patiaris ? Sed adesto, loquere, exhortare, blandire, minare, corripe. Feci omnia, quidquid virium habui impendi et expressi, nihil me video profecisse ; omnis opera insumpta est, dolor remansit. Quomodo ergo requiescet cor meum a talibus, nisi ut dicam : « Quis dabit » mihi pennas ? sicut columbæ » tamen, non sicut corvo. Columba a molestiis quærit avolationem, sed non amittit dilectionem. Columba enim pro signo dilectionis ponitur, et in ea gemitus amatur. Nihil tam amicis gemitibus quam columba : die noctuque gemit, tanquam hic posita ubi gemendum est. Quid ergo dicit iste dilector ? Convicia hominum ferre non possum, stridunt, rabie feruntur, accenduntur iracundia, in ira adumbrant me ; prodesse illis non possum : utinam requiescam alicubi ab eis separatus corpore, non amore ; ne in me conturbetur ipsa dilectio : verbis meis et colloquutione mea prodesse non possum, orando pro eis forsitan prodero. Dicunt ista homines, sed plerumque ita ligantur ut volare non possint. Forte enim non ligantur visco, sed ligantur officio. Si autem li-

¹ Philip. I, 23. — ² Gal. VI, 17. — ³ Psal. cxviii, 53.